

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.3, oktober 2013

Indledningen er redigeret af Holger Berg og Klaus Nielsen

Tilsyn ved dr.phil. Flemming Lundgreen-Nielsen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“Et Par Ord om vore Oldtids Minder”

ved Maria Jørgensen

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Oldsagskommissionen
- 3 Modstanderne og fortaleren
- 4 Anvendt litteratur

1 Anledning

I det lille debatindlæg, “Et Par Ord om vore Oldtids Minder”, der blev trykt i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn* den 7. oktober 1809, argumenterede Grundtvig for, at gravhøje og andre mindesmærker fra den nordiske oldtid skulle bevares som “balsamerede Kæmper [: helte]” (sp. 1663), da de “kun urørte have deres fulde Betydning” (sp. 1664). Gravhøjene skulle efter Grundtvigs mening ikke udgraves, men alene bevares som manende vidnesbyrd om fortiden. Det unøjagtigt citerede motto stammer fra læsedramaet “Sanct Hansaften-Spil” fra 1803, hvor Oehlenschläger lader Harlekin brokke sig over gravhøjenes manglende formålstjenlighed som en ironisk replik til tidens bestræbelser på at effektivisere landbruget. I debatindlægget stillede Grundtvig sig kritisk over for samme tendens. Med udskiftningen, dvs. 1700-tallets landboreformer, var gravhøjene blevet udryddelsestruede. Udskiftningen havde medført en privatisering af landsbyernes fælles jord, hvilket ansporede bønderne til at optimere udbyttet af deres marker ved blandt andet at jævne gravhøje med jorden. Privatiseringen af jorden medførte også et øget behov for indhegning, og mange stensætninger endte deres dage som gærder. Grundtvig havde berørt dette emne to år tidligere i afhandlingen “Om Videnskabelighed og dens Fremme”, hvor han fremsatte ønsket om, at bonden ikke skulle “glemme sin Ploug, men vel, fuld af Ærefrygt, byde

den standse ved Fædrenes Gravhøie” (Grundtvig 1807, s. 284).

2 Oldsagskommissionen

Med debatindlægget engagerede Grundtvig sig i en af tidens dagsaktuelle debatter, nemlig diskussionen om bevaringen af fortidsminder. I 1807 var Den kongelige Commission til Oldsagers Opbevaring, i daglig tale Oldsagskommissionen, blevet nedsat. Kommissionen havde til opgave at indsamle oplysninger om bevaringsværdige, ikke-flytbare levn fra oldtid og middelalder fra hele landet og at beskytte dem mod ødelæggelse. Fortidsminder, der ikke blev anset for bevaringsværdige, kunne dog behandles efter lodsejerens forgodtbefindende (Jakobsen 2010, s. 189). Ydermere indsamlede kommissionen flytbare levn, hvilket blev begyndelsen til Nationalmuseet. Kommissionens første sekretær var Rasmus Nyerup, som allerede i 1806 havde gjort opmærksom på, hvor mange fortidsminder der var forsvundet fra hans hjemegn på Fyn, i *Historisk-statistisk Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge i ældre og nyere Tider*, bind 4 med titlen: *Oversyn over Fædernelandets Mindesmærker fra Oldtiden, saaledes som samme kan tænkes opstillede i et tilkommende National-Museum. Et Forsøg*. Blandt andre prominente medlemmer af kommissionen kan nævnes biskop Friederich Münter, A.W. Hauch, Børge Thorlacius og fra 1810 også E.C. Werlauff.

3 Modstanderne og fortaleren

Meningerne om fortidsmindernes bevaring var dog delte. Grundtvig henviser i indlægget til en række stemmer i debatten, der mente, at det slet ikke eller kun i begrænset grad var nødvendigt at frede gravhøjene. I et indlæg i *Theologisk Maanedsskrift* med titlen “Om den i vore Dage tiltagende Lyst at lade sig begrave uden for vore Kirkegaarde” argumenterede Gierlev Christian Krog for, at tidens forkærlighed for private gravpladser var en uskik, med henvisning til de gener, som oldtidens gravhøje forvoldte bønderne: “mange af disse burde være ganske bortryddede, da Jorden omkring dem medtager paa mange Steder en betydelig Strækning til ingen Nytte” (Krog 1807, s. 285). Andre som fx E.C. Werlauff mente, at det var tilstrækkeligt at registrere gravhøjenes grundplan samt eventuelle fund, hvorefter højene kunne jævnes med jorden. Dette synspunkt fremsatte det senere medlem af oldsagskommissionen i pamfletten *Bemærkninger i Anledning af den, til de nordiske Oldsagers Samling og Opbevaring nedsatte Commission* fra 1808 (s. 24 f.). Den anonyme skribent, der anmeldte Werlauffs pamflet i *Lærde Efterretninger*, mente, at det var nok blot at bevare et enkelt eksemplar i hver provins ([Anmeldelse] 1809, s. 612 f.). Grundtvig mener at genkende “en af vore gamle, ærværdige Oldgrandskere” i skribenten, der i Erslews forfatterleksikon identificeres som Werner Abrahamson (1853, bind 3, s. 503). Den anonyme artikel udkom i slutningen af september, og Grundtvigs artikel blev trykt kort derefter, den 7. oktober 1809.

Grundtvig havde ikke megen tiltro til udbyttet af arkæologiske udgravninger og mente, at gravhøjene havde en langt større udsagnskraft i deres oprindelige skikkelse end i udgravet stand. Gravhøjene skulle, efter Grundtvigs mening, fungere som en slags nationale helligdomme, hvor borgerne kunne samles og mindes forfædrene. I

den sidste fodnote fremsatte Grundtvig en radikal løsning på fredningsproblemet, idet han foreslog en nationalisering af samtlige gravhøje: “alle hidtil udyrkede Høie med Stensætninger ere Kongens og Landets Eiendomme: thi af dem skatter og skylder Ingen, og deres Leie giver ingen Ret” (sp. 1665).

4 Anvendt litteratur

- [Anmeldelse af E.C. Werlauffs *Bemærkninger i Anledning af den, til de nordiske Oldsagers Samling og Opbevaring nedsatte Commission* (1808)] (1809) i *Kjøbenhavnske lærde Efterretninger*, nr. 39, s. 609-621; nr. 41, s. 653-655. København.
- Erslew, Thomas Hansen (1843-1853) *Almindeligt Forfatter-Lexicon for Kongeriget Danmark med tilhørende Bilande, fra 1814 til 1840* 1-3. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1807) “Om Videnskabelighed og dens Fremme, især med Hensyn paa Fædrelandet” i *Ny Minerva*, marts, s. 249-298. København.
- Jakobsen, Tove B. (2010) “Arbejdet i Oldsagskommissionens første år” i *Oldsagskommissionens tidlige år, forudsætninger og internationale forbindelser. Nationalmuseets 200 års jubilæumssymposium 24.-25. maj 2007* (Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 2007), s. 161-192. København.
- Krog, Gierlev Christian (1807) “Om den i vore Dage tiltagende Lyst at lade sig begrave uden for vore Kirkegaarde” i *Theologisk Maanedsskrift for Fædrelandets Religionslærere*, september, s. 268-295. København.
- Nyerup, Rasmus (1803-1806) *Historisk-statistisk Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge i ældre og nyere Tider* 1-4, bind 4 (1806): *Oversyn over Fædernelandets Mindesmærker fra Oldtiden, saaledes som samme kan tænkes opstillede i et tilkommende National-Museum. Et Forsøg*. København.
- Oehlenschläger, Adam (1803) “Sanct Hansaften-Spil” i *Digte*, s. 213-304. København.
- Werlauff, Erich Christian (1808) *Bemærkninger i Anledning af den, til de nordiske Oldsagers Samling og Opbevaring nedsatte Commission*. København.